

ارزیابی عملکرد دهیاران بر روند مدیریت روستایی در قلمرو کوچ نشینان (مورد مطالعه: دهستان خراود شهرستان خدابنده)

حسین رضا شهبازی* - دانشجوی دکتری گروه جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشکده برنامه ریزی و علوم محیطی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران
گیتی صلاحی اصفهانی - استادیار گروه جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

تاریخ دریافت: ۰۹ اردیبهشت ۱۴۰۱
تاریخ پذیرش: ۱۱ مرداد ۱۴۰۱

چکیده

مقدمه: امروزه سکونتگاه‌های روستایی و برنامه ریزی برای امر توسعه، خصوصاً توسعه روستایی با توجه به جایگاه آنها در توسعه ملی و منطقه‌ای جغرافیایی مطرح می‌باشد. همانطور که در شهرها الزام به مدیریت شهری یک امر ضروری به شمار می‌آید، در روستاها چه در قالب توسعه ملی و چه در قالب توسعه منطقه‌ای مدیریت روستایی نیز که در قالب دهیاری‌ها مطرح می‌شود، می‌تواند بعنوان زمینه ساز امر توسعه روستاها مفید و سازنده باشد.

هدف پژوهش: هدف اصلی این پژوهش بررسی و ارزیابی عملکرد دهیاری‌ها در روند مدیریت روستایی می‌باشد و سعی بر این بوده است که نقش دهیاری‌ها به عنوان مدیران روستایی در سطح خرد مورد مطالعه قرار گیرد.

روش‌شناسی تحقیق: این پژوهش توصیفی - تحلیلی می‌باشد، در گام نخست از مطالعات کتابخانه‌ای - اسنادی و سپس در ادامه کار جهت دستیابی به اهداف تحقیق مطالعه میدانی صورت گرفته است. ابزار پژوهش نیز پرسشنامه مربوط به دهیاران و سرپرست خانوار به طور جداگانه می‌باشد. با توجه به بررسی مقدماتی بعمل آمده تعداد کل خانوارهای ساکن در ۱۰ روستای مورد مطالعه (بر حسب موقعیت جغرافیایی) ۳۲۰۷ خانوار است که ابتدا بوسیله فرمول کوکران حجم نمونه‌ای برابر ۳۴۳ نفر برآورد گردید. برای تجزیه تحلیل داده‌های پرسشنامه نیز از نرم افزار SPSS استفاده شده است.

قلمرو جغرافیایی پژوهش: در قلمرو کوچ نشینان دهستان خراود شهرستان خدابنده مورد بررسی قرار گرفته است.
یافته‌ها و بحث: یافته‌ها نشان می‌دهد از دیدگاه دهیاران و خانوارها تغییرات چشمگیری در بهبود وضعیت هر یک از گویه‌های اجتماعی، اقتصادی و محیطی کالبدی مرتبط با توسعه روستا را بعد از تشکیل دهیاری‌ها به وجود آمده است. با توجه به آزمون فریدمن بیشترین عملکرد دهیاران مربوط به بعد کالبدی-محیطی و بعد مربوط به بعد اجتماعی و اقتصادی می‌باشد.

نتایج: با شکل‌گیری و تشکیل دهیاری‌ها، تسهیلات و امکانات زیادی برای روستائیان فراهم شده که این عامل در توسعه روستایی رضایت‌بخش بوده و نقش بسزایی در آن خواهد داشت.

کلیدواژه‌ها: توسعه روستایی، مدیریت روستا، دهستان خراود، عملکرد دهیاران، قلمرو کوچ نشینان.

مقدمه

فرایند توسعه از موضوعات مهم مورد بحث سرزمین‌ها، بویژه کشورهای در حال توسعه است. تحقق توسعه نیز مستلزم بهره‌گیری از استعداد و توان و حضور فعالانه مردم و مشارکت آنها در مراحل توسعه است (هاشمی و همکاران، ۱۳۹۰). خط مشی توسعه روستایی را می‌توان بهبود زندگی اجتماعی و اقتصادی روستائیان دانست که نیازمند مدیریتی کارآمد است (مهدوی و نجفی کانی، ۱۳۸۴). امروزه سکونتگاه‌های روستایی و برنامه‌ریزی برای امر توسعه، خصوصاً توسعه روستایی با توجه به جایگاه آنها در توسعه ملی و منطقه‌ای جغرافیایی مطرح می‌باشند. همانطور که در شهرها الزام به مدیریت شهری یک امر ضروری به شمار می‌آید، در روستاها چه در قالب توسعه ملی و چه در قالب توسعه منطقه‌ای مدیریت روستایی نیز که در قالب دهیاری‌ها مطرح می‌شود، می‌تواند بعنوان زمینه‌ساز امر توسعه روستاها مفید و سازنده باشد. در ایران مدیریت روستایی تحولات گوناگونی را پشت سر گذاشته است. در معیارهای مدیریت سنتی روستایی ایران، مدیریت متمرکز و ناهمگون با نظارت ضعیف و غیر رقابتی نمایان بوده و در مدیریت نوین روستایی ضابطه و آموزش مستمر، نظارت مستمر، برنامه‌ریزی هدفمند و راهکارهای شفاف چشمگیرتر است (مهدوی و همکاران، ۱۳۸۴). بدون شک فضای کالبدی و فیزیکی روستا و محیط طبیعی اطراف آن شکل اولیه فضای زیست انسانی جوامع روستایی را شکل می‌دهد (کرمی‌نسب، ۱۳۹۱، ۲۸)، و اساس پیشرفت جوامع در همه دوران‌های تاریخی زندگی انسانی، رشد همین جوامع روستایی بوده است که در طول تاریخ همواره به نوعی با مدیریت نسبتاً سازمان‌یافته با کارکرد موثر همراه بوده است. در ایران، خاستگاه اولیه مدیریت روستایی نوین را می‌توان از سال ۱۳۷۷ به بعد دانست. بطوری که اگر چه شورای اسلامی روستا پس از انقلاب اسلامی در روستاها به فعالیت پرداخت، اما از این سال به بعد با اجرای قانون اساسی کشور، مدیریت روستایی و شورای اسلامی روستایی و سپس نهاد مدیریتی دهیاری‌ها شکل گرفت و عملاً روستاهای کشور از این نهاد مدیریتی برخوردار شدند. تشکیل دهیاری‌ها و شکل‌گیری مدیریت اجرایی در سطح روستاها، زمینه مناسبی را برای اجرای برنامه‌ها و پروژه‌ها در نواحی روستایی، و بویژه طرح‌های هادی روستایی و موفقیت اجرای آنها فراهم ساخته است. در گذشته فقدان مدیریت واحد و یکپارچه، مشکلات بسیاری را در فرایند تهیه و اجرای طرح‌های روستایی مانند بهسازی و هادی روستایی فراهم می‌کرد و این مسئله در عدم توفیق نسبی این طرح‌ها موثر بود. ولی با ایجاد دهیاری در روستاها، همانند شهرداری، این نهاد مسئول اجرای برنامه‌ها و طرح‌ها در روستاهاست، امری که می‌تواند با مشارکت مردم و دیگر دستگاه‌های اجرایی، به شکل مطلوبی به اجرا در بیاید (رضوانی، ۱۳۸۳، ۲۳۰). مطالعات انجام شده از جمله (تقدیسی و همکاران، ۱۳۹۰؛ مهدوی و همکاران، ۱۳۸۴) و همچنین (فال‌سلیمان، صادقی و همکاران، ۱۳۹۰) در رابطه با این موضوع پرداخته‌اند، که نتایج نشان می‌دهد شیوه نوین مدیریت روستایی در ایران را باید یک گام بسیار مثبت و مؤثر در راستای عمران و آبادی روستاها تلقی نمود. حال با گذشت بیش از ۳۰ سال در واقع سه دهه از تأسیس نهاد مدیریتی دهیاری در سکونتگاه‌های روستایی، ارزیابی عملکرد این نهاد به نظر ضروری می‌نماید. با ذکر اینکه امروزه دهیاری‌ها می‌توانند به عنوان بازوی اجرایی در روستاها در زمینه عمرانی و خدمات نقش کلیدی را ایفا نمایند و نظر به اینکه بحث مدیریت روستایی همواره یکی از مباحث مهم و اساسی در زمینه توسعه روستایی بوده و جوامع روستایی تغییرات و تحولات گوناگونی در این زمینه به خود دیده است، لذا هدف اصلی این تحقیق بررسی و ارزیابی میزان عملکرد دهیاری‌ها در بخش‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی و کالبدی- محیطی در روند مدیریت و توسعه روستاهای مورد مطالعه دهستان خرابود شهرستان خدابنده از نگاه مردم و ارائه راهکارهای مناسب برای بهبود شرایط حال و همچنین تعیین مهمترین شاخص‌های موثر در ارزیابی عملکرد دهیاری‌ها و میزان بهبود عوامل مختلف اقتصادی، اجتماعی و کالبدی که با تشکیل دهیاری‌ها انجام گرفته، مدنظر می‌باشد.

جدول ۱. تحقیقات و مطالعه مرتبط با موضوع مورد مطالعه

ردیف	نام محقق	سال	نام اثر	نتایج و توضیحات
۱	مهدوی و نجفی کانی	۱۳۸۴	دهیاری‌ها، تجربه‌ای دیگر در مدیریت روستاهای ایران (مطالعه موردی: دهیاری‌های استان آذربایجان غربی)	امروزه دهیاری‌ها می‌توانند نقش بسیار مهمی در توسعه روستایی به ویژه کالبدی- فیزیکی ایفا می‌نمایند، ضعف‌هایی در مدیریت روستایی کنونی وجود دارد که با نظارت استانداردها، اختصاص بودجه، آموزشی با شرح وظایف دهیار و فرهنگ سازی برای مشارکت مردم می‌توانند تا حدودی از میزان ضعف‌های موجود بکاهند. از این رو اهتمام و مشارکت روستاییان به موارات حمایت دولت در راستای توسعه روستایی امری اجتناب ناپذیر است.

۱	قاسمی بادی	۱۳۸۴	تحلیل عملکرد دهیاری‌ها در توسعه روستایی (مطالعه موردی: روستاهای بخش امام زاده (بادرود)، شهرستان نطنز)	رابطه معناداری بین ایجاد دهیارها و توسعه روستایی از نظر ابعاد (اجتماعی، اقتصادی و...)، در روستایی مورد مطالعه، و مهم ترین مشکل دهیارها کمبود منابع مالی و اعتباری برای توسعه روستاها، دهیارها علاوه بر کمک دولت با مشارکت مردم باید راههایی برای تأمین مالی اتخاذ کنند.
۳	اشرفی	۱۳۸۸	نقش دهیاری‌ها در توسعه روستایی (مطالعه موردی: دهیاری‌های شهرستان ری)	باتوجه به وسعت و حجم وظایف دهیارها و کمبود منابع و بودجه اعطایی به آنها فقط تعداد کمی از آنها موفق به انجام این وظایف شده اند به همین منظور راهبردهایی در جهت رفع این مشکلات پیشنهاداتی ارائه گردیده است.
۴	حداد بزرگی	۱۳۸۹	نقش مدیریت‌های محلی (شورای اسلامی و دهیاری) در توسعه روستاهای شهرستان کاشان	به دلیل وجود اختلاف نظر مدیران محلی نتوانسته اند تأثیر عمده ای بر پیشرفت و توسعه روستاهای مورد مطالعه و ناتوان بودن در جلب مشارکت مردم، طی نظرخواهی تمایل زیادی اهالی روستا به مشارکت، و به میزان تحصیلات مدیران محلی خود در توسعه روستاهایشان.
۵	کربلایی حسینی	۱۳۹۰	بررسی تأثیر عملکرد دهیاری‌ها در فعالیت‌های عمرانی و خدماتی روستاها (مطالعه موردی: دهیاری‌های شهرستان آشتیان)	بعد از تشکیل دهیارها فعالیت های عمرانی و خدماتی به طور چشمگیری افزایش یافته، باحمایت دستگاههای مربوطه و کمک و مشارکت مردم در انجام فعالیت های دهیارها میتوان شاهد توسعه روستاها در آینده ای نزدیک بود.
۶	لطیفی	۱۳۹۰	بررسی میزان رضامندی روستاییان از عملکرد دهیاری‌ها (مطالعه موردی: روستاهای بخش مرکزی همدان)	بیشترین سطح رضایتمندی از شاخص رسیدگی به وضعیت بهداشتی و برقراری نظافت عمومی روستا، کمترین آن مربوط به شاخص رسیدگی به مشکلات اهالی روستا، در مجموع عملکرد دهیارها در سطح متوسط می باشد.
۷	فال سلیمان و همکاران	۱۳۹۰	بررسی و ارزیابی عملکرد دهیاران در روند مدیریت توسعه روستایی با تأکید بر ابعاد و شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی و محیطی - کالبدی (مطالعه موردی: بخش مرکزی شهرستان بیرجند)	از دیدگاه دهیاران تغییرات چشمگیری در بهبود وضعیت گویه ها بعد از تشکیل دهیارها، خانوارهای روستایی گویه های حفظ سلامت بهداشت و همکاری با بخشداری و شورا بهترین عملکرد، و گویه های امداد رسانی و نگهداری تأسیسات را ضعیف ترین عملکرد دانسته اند.
۸	فراهانی، رستمخانی	۱۳۹۰	بررسی عملکرد دهیاری‌ها در توسعه روستایی (مطالعه موردی: دهستان کرسف شهرستان خدابنده)	عملکرد دهیارها در بعد زیست محیطی و کالبدی خوب و در بعد اجتماعی نسبتاً مناسبی و در بعد اقتصادی ضعیف بوده است.
۹	بای	۱۳۹۱	نقش مدیران روستایی در توسعه روستایی با تأکید بر نقش دهیاری‌ها	تشکیل دهیاری‌ها در توسعه و بهبود وضعیت عمرانی - کالبدی و اجتماعی - فرهنگی روستاهای مورد مطالعه مؤثر بوده است ولی نقش چندانی در توسعه شرایط اقتصادی و زیست محیطی منطقه نداشته اند.
۱۰	ریاحی و کرمی نسب	۱۳۹۲	ارزیابی عملکرد دهیاری‌ها را در توسعه ی کالبدی - فضایی سکونتگاه‌های روستایی (مطالعه ی موردی: بخش کردیان - شهرستان چهرم)	از دیدگاه دهیاران، تغییرات چشمگیری در روستاها در شاخصهای کیفیت ساخت و ساز و ثبت سند دار شدن املاک در روستا صورت گرفته است. از دیدگاه خانوارهای روستایی ساکن روستا، بهسازی مسکن و کیفیت و بهبود خدمات عمومی روستا، وضعیت مثبتی یافته است.
۱۱	شیخی و همکاران	۱۳۹۲	بررسی و ارزیابی عملکرد دهیاران در روند مدیریت و توسعه روستایی (شهرستان همدان)	در بحث اهمیت دادن دهیار به شاخص‌های چهارگانه، شاخص عمرانی بالاترین درجه اهمیت و شاخص اقتصادی کمترین درجه را به خود اختصاص داده است. همچنین در بحث تخصص و مهارت دهیاران، شاخص خدماتی بالاترین و شاخص اقتصادی کمترین رتبه را به خود اختصاص داده است. در نهایت با استفاده از مدل (AHP) و مقایسه عملکردی آنان در دو بخش مرکزی و شرق از توابع شهرستان همدان مشخص گردید که نقش و عملکرد دهیاران روستاها در بخش مرکزی نسبت به بخش شرق موفقتر بوده است.

۱۲	رستمی و همکاران	۱۳۹۴	ارزیابی عملکرد دهیاری‌ها در توسعه روستایی (دهیاریهای شهرستان ایوان، استان ایلام)	دهیاران در تعامل با نهادهای دولتی و شوراها موفق عمل کرده‌اند. - تفاوت معناداری بین عملکرد دهیاران در زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی و کالبدی دیده نشد. - آموزش و سطح تحصیلات در عملکرد دهیاران نقش داشته است. - ضعف امکانات دهیاری، مشکلات اقتصادی مردم و اخذ عوارض و کمک‌های نقدی و یدی از مهم‌ترین مشکلات پیش روی دهیاران بوده است.
۱۳	تکتم سربرقی و همکاران	۱۳۹۵	ارزیابی عملکرد دهیاران در فرایند توسعه پایدار روستایی از دیدگاه روستاییان (بخش طرهبه شهرستان بینالود)	عملکرد دهیاران در هر سه بعد توسعه پایدار پایین‌تر از سطح متوسط ارزیابی شده است. همچنین میانگین عملکرد دهیار در توسعه پایدار روستایی ۱/۹۳ به دست آمده که در حد ضعیف ارزیابی شده است.
۱۴	ایمانی و خدابخشی	۱۳۹۷	ارزیابی عملکرد دهیاران از دیدگاه روستاییان مورد مطالعه: روستاهای بخش مرکزی شهرستان ایزد	بر اساس نتایج به دست آمده دهیاران عملکرد مناسبی در زمینه عدالت، مشارکت و تحرک اجتماعی، برگزاری مراسمات و جشنها، بهبود توانمندسازی روستاییان و خودکفایی آنها داشته‌اند.
۱۵	حسینو و همکاران	۱۳۹۷	ارزیابی نقش مدیریت روستایی در پایداری روستاها مطالعه موردی دهستان دستجرده (شهرستان طارم)	یافته‌ها نشان می‌دهد که بیشترین عملکرد مدیران محلی در زمینه بعد فضای-کالبدی بوده است؛ به طوری که مدیران محلی در زمینه همکاری با مسئولان و در رابطه با احداث و ایجاد معابر جدید در روستا، بهسازی و نوسازی معابر، ایمن‌سازی واحدهای مسکونی از طریق صدور مجوز ساخت، نظارت بر ساخت‌وساز، توسعه و بهبود فضای روستا، افزایش روشنایی معابر روستا و همکاری با مدیران و مسئولان مربوط در زمینه اجرای طرح‌های روستایی عملکرد خوبی داشته‌اند و پایین‌ترین عملکرد مدیران محلی مربوط به بعد اقتصادی بوده که در این زمینه توفیق چندانی نداشته‌اند و عملکرد آنها در سطح پایینی ارزیابی شد؛ بنابراین می‌توان گفت که از مهم‌ترین علل عملکرد ضعیف مدیران محلی در سایر ابعاد، مربوط به محدودیت حیطه وظایف مدیران محلی است.
۱۶	قنبری و نادریان فر	۱۳۹۷	ارزیابی عملکرد دهیاران در پایداری محیطی روستاها	بر اساس یافته‌های پژوهش، در ۲۲٪ روستاهای مورد مطالعه، عملکرد دهیاران در پایداری محیطی در سطح متوسط و در سایر روستاهای مورد مطالعه، ضعیف یا بسیار ضعیف است؛ از دیگر سو، نتایج حاصل از تحلیل‌های آماری نشان می‌دهد عملکرد دهیاران تنها در مؤلفه بهداشت محیط روستا (با میانگین ۲/۷۷) در حد تقریباً متوسط و در سایر مؤلفه‌ها، پایین‌تر از حد انتظار است.
۱۷	ایمانی و فتحی	۱۳۹۸	ارزیابی و تحلیل عملکرد دهیاریها با تأکید بر رویکرد حکمروایی شایسته مورد مطالعه: روستاهای بخش مرکزی شهرستان اردبیل	نتایج نشان می‌دهد که کارکرد دهیاری‌ها بر اساس حکمروایی شایسته از دیدگاه ساکنین روستاهای بخش مرکزی اردبیل کمتر از حد متوسط ارزیابی میشود و در شرایط مطلوبی نیست.
۱۸	عنابستانی و فعال جلالی	۱۴۰۰	تحلیل میزان اثرگذاری نظارت دهیاری‌ها بر ساخت و سازهای توسعه کالبدی (مطالعه موردی: روستاهای پیراشهری کلانشهر مشهد)	بررسی‌ها نشان می‌دهد که فرضیه پژوهش در اثرگذاری متغیرهای مستقل (شناخت ویژگی و شرایط محیطی روستا، الزام به دریافت مجوزها برای ساخت و ساز، بهبود خطوط انتقال انرژی، توسعه زیرساخت‌های عمرانی، رعایت حقوق عمومی، رعایت اصول محیط زیست، رعایت اصول ایمنی، حفظ ارزش‌های روستا و رعایت استانداردهای مسکونی با ضریب تأثیر ۳۵ درصد توسعه بر متغیر وابسته یعنی بر وضعیت توسعه کالبدی روستا مورد تأیید بوده و همچنین اثرگذاری متغیر مستقل (متغیر علائم راهنما و هشدار دهنده در هنگام ساخت و ساز) بر توسعه کالبدی روستا با توجه به پایین بودن مقدار آماره t به دست آمده که کمتر از ۱/۹۶ است، مورد تأیید قرار نمی‌گیرد.

بررسی‌ها نشان می‌دهد که از سال ۱۳۷۷ که نخستین اقدامات برای ایجاد مدیریت روستایی در کشور انجام شد تا کنون مطالعات متعددی از سوی محققان صورت گرفته است. بررسی مطالعات انجام شده مؤید این مطلب است که دهیار نقش موثری در موفقیت انواع برنامه‌ها و طرح‌های توسعه روستایی دارد اما میزان موفقیت دهیار همیشه یکسان نبوده است. این پژوهش هم سعی بر این است که عملکرد دهیاری‌ها را در توسعه روستایی از دیدگاه دهیاران و ساکنان محلی در ۴ بعد را مورد ارزیابی قرار دهد.

توسعه در مفهوم کلی خود به مبنای ارتقای سطح مادی و معنوی جامعه انسانی و ایجاد شرایط مناسب یک زندگی سالم برای تمامی افراد جامعه است. با توجه به این مفهوم توسعه در برگرفته جنبه‌های اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی است که تغییرات کمی و کیفی را شامل می‌شود و در عین حال از نظر داخلی و خارجی از مفاهیم نسبی به شمار می‌رود. اگر مدیریت روستایی خود ایزاری برای توسعه روستاها باشد، ابتدا باید مفهوم توسعه را مورد توجه قرار داد. مایکل تودارو توسعه را جریانی چند بعدی می‌داند که مستلزم تغییرات اساسی در ساخت اجتماعی، طرز تلقی مردم و نهادهای ملی و نیز تسریع رشد اقتصادی، کاهش نابرابری و ریشه‌کن کردن فقر مطلق است. چنین به نظر می‌رسد که بسیاری از فعالیت‌های اقتصادی روستاها در دهه‌های اخیر دچار افول شده (مطیعی‌لنگرودی، حیدری، ۱۳۹۱) و به رغم تلاش‌های بسیار، روستاهای ایران از نظر توسعه جامع با چالش‌هایی مواجه‌اند (افراخته، ۱۳۹۱: ۳۹). از اینرو هرگونه توسعه روستایی می‌بایست بر توسعه جامع و بر فعالیت‌های اقتصادی تمرکز نماید. توسعه روستایی فرایندی چند بعدی است که با بهره‌گیری از ساز و کارهایی چون برنامه‌ریزی، سازماندهی، تقویت خوداتکایی فردی و جمعی و ایجاد دگرگونی مناسب در ساختارهای ذهنی و اجتماعی روستائیان تلاش می‌نماید که در آنها قدرت، توان، اختیار بهره‌گیری از قابلیت‌ها و منابع در اختیارشان تقویت نماید تا به واسطه بتواند وضعیت موجودشان را به مناسب و مطلوب‌تر تغییر دهد (ازکیا، ۱۳۸۴، ۳۷). با بررسی تجارب و سوابق کشورهای گوناگون در برنامه‌ریزی توسعه روستایی از دهه ۱۹۵۰ تا کنون می‌توان رویکردها و راهبردهای مورد استفاده در این زمینه را تفکیک و مشخص کرد. به طور کلی، رویکردهای به کار رفته در این زمینه را می‌توان به رویکردهای اقتصادی، رویکردهای اجتماعی، رویکردهای کالبدی- فضایی و رویکرد جامع طبقه‌بندی کرد (رضوانی، ۱۳۸۳/۱۳۹۰). در این تحقیق با توجه به موضوع به رویکرد کالبدی- فضایی پرداخته شده است. این رویکرد که بر ابعاد مکانی برنامه‌ریزی توسعه، به ویژه در زمینه‌های موقعیت، فاصله‌یابی، مقیاس و اندازه، توزیع و پراکنده و سلسله مراتب تأکید دارد. به طور کلی پدیده‌ها دارای دو بعد محتوا و کالبد هستند که محتوا همان خصوصیات اقتصادی و اجتماعی و کالبد همان ویژگی‌های کالبدی- فضایی است. توجه به ابعاد مکانی - فضایی برنامه‌ریزی توسعه روستایی از دهه ۱۹۷۰ شروع شد و از جمله راهبردهای عمده این رویکرد، راهبرد مراکز رشد روستایی، راهبرد مراکز برنامه‌ریزی، راهبرد توسعه روستا- شهر و راهبرد کارکردهای شهری در توسعه روستایی است (رضوی، ۱۳۸۳: ۱۱۲). در این رویکرد توجه به اصلاح ساختار کالبدی به همراه ارتقاء نقش مشارکتی و مدیریتی روستائیان و توجه به رشد و توسعه ظرفیت‌های اشتغال‌زایی با تأکید بر داده‌های بومی و محلی و اصلاح الگوی استقرار از اهداف مهم ناشی از نگرش تلفیقی و فضایی بدون برنامه‌ریزی و ترکیبی کردن فعالیت‌ها است. این برنامه خط مشی‌ها را در غالب رویکرد فوق مورد توجه قرار می‌دهد: بهره‌برداری مناسب و مطلوب از منابع طبیعی؛ مطالعه و طراحی ساختار فضایی؛ تأکید بر توسعه صنعت در فضاهای روستایی؛ اصلاح ساختار کالبدی روستاها با تأکید بر مطالعه ی طرح‌های بهسازی و نظارت بر آنها در مراکز روستایی با جلب مشارکت مردم؛ بهبود الگوی ساخت و ساز مسکن روستایی (آسایش، ۱۳۸۲: ۱۲۳). مدیریت روستایی فرایند چند جانبه‌ای است که شامل سه رکن، مردم، دولت و نهادهای عمومی است. در این فرایند با مشارکت مردم و از طریق تشکیلات، سازمان‌های روستایی و برنامه‌ها و طرح‌های توسعه روستایی تدوین و اجرا گردیده و تحت نظارت و ارزشیابی قرار می‌گیرد (نعمتی، بدری، ۱۳۸۶: ۱۸). با عنایت به تعریف مدیریت به صورت عام، می‌توان مدیریت روستایی را برنامه‌ریزی برای روستا، سازمان‌دهی اقدام توسعه‌ای و هماهنگی و نظارت بر اقدامات انجام شده دانست (دربان‌آستانه، ۱۳۸۴: ۱۴). به عبارت دیگر، مدیریت روستایی علم «تلفیق و تنظیم عوامل مختلف طبیعی، انسانی، اقتصادی و ... در جامعه روستایی» است (طالب، ۱۳۷۶: ۵). در سیستم جدید مدیریتی کشور، مدیریت روستاها به شوراها و دهیاری‌ها سپرده شده است. قانون تأسیس دهیاری‌های خودکفا در روستاهای کشور در یک ماده و سه تبصره در تیر ماه ۱۳۷۷ به تصویب مجلس شورای اسلامی و پس از دو سال در بهمن ماه ۱۳۸۰ اساسنامه تشکیلات و سازمان دهیاری‌ها به تصویب هیئت وزیران رسید. با تصویب این مقررات در کنار قانون تشکیلات شوراهای اسلامی کشور، زمینه‌های قانونی لازم برای شکل‌گیری و تحقق نهاد جدید مهمی در جامعه روستایی کشور تکمیل شد. در بیان کلی، دهیاری‌ها به عنوان سازمان‌های عمومی غیر دولتی که اداره امور محلی را با نظارت روستائیان از طریق شوراهای اسلامی روستا به انجام می‌رسانند. در حوزه امور عمومی و خدمات عمومی وظیفه‌مند هستند. بدیهی است که شکل‌گیری نهادی رسمی و قانونی برای تثبیت امور عمومی در روستاها برای اولین بار در قالب دهیاری تجلی یافت (قدیری معصوم، ریاحی، ۱۳۸۳). براساس آخرین اطلاعات سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های وزارت کشور، در سال ۱۳۹۵،

تعداد ۳۶۸۵۵ دهیاری در سراسر کشور تشکیل شده اند (سایت سازمان دهیاری‌ها و شهرداری‌های کشور، ۱۳۹۵). تأسیس دهیاری در روستاها را می‌توان نقطه عطفی در تاریخ مدیریت روستایی به شمار آورد، زیرا از هنگام دخالت دولت در مدیریت روستایی و تأسیس انجمن ده، همواره مدیریت امور روستا بر عهده انجمن یا شورای ده بود، اما با تأسیس دهیاری علاوه بر شورا در حال حاضر دو نهاد مدیریت در روستا وجود دارد. آنچه بدیهی است این موضوع است که الگوی تأسیس دهیاری در روستاها برگرفته از ساختار کنونی مدیریت شهری کشور است که دو نهاد شورای شهر و شهرداری در آن حضور دارند (ایمانی‌جاجرمی، عبداللهی، ۱۳۸۸). دهیاری‌ها از بدو تشکیل تاکنون با استفاده از همیاری و مشارکت مردم و کمک‌های دولتی به منظور رفع نیازمندی‌های عمومی و توسعه معیار اقداماتی انجام داده‌اند. اجرای طرح هادی روستایی، برنامه خدمات عمومی و برنامه خدمات اجتماعی - اقتصادی، سه فعالیت عمده دهیاری‌ها را تشکیل می‌دهد. تشکیل دهیاری‌ها و شکل‌گیری مدیریت اجرایی در سطح روستاها، زمینه مناسبی را برای اجرای طرح‌های هادی روستایی و موفقیت اجرای آنها فراهم ساخته است. در گذشته نبود مدیریت واحد و یکپارچه، مشکلات بسیاری را در فرآیند تهیه و اجرای طرح هادی روستایی فراهم می‌کرد و این مسئله در عدم توفیق نسبی این طرح‌ها بسیار موثر بود. ولی در روستاها دارای دهیاری، دهیاری همانند شهرداری مسئول اجرای این طرح‌ها است و می‌تواند با مشارکت مردم، و دیگر دستگاه‌های اجرایی، این طرح‌ها را اجرا نماید. وظیفه بنیاد مسکن در این زمینه طبق تفکیک وظایف انجام شده، صرفاً تهیه و نظارت بر اجرای این طرح‌ها است. در واقع همان تفکیک وظایفی که بین شهرداری و سازمان مسکن و شهرسازی در زمینه تهیه طرح و اجرای طرح‌های توسعه شهری وجود دارد، بین دهیاری و بنیاد مسکن نیز در زمینه تهیه و اجرای طرح هادی و بهسازی روستایی به وجود آمده است. فعالیت دهیاری‌ها در چارچوب ۳ برنامه اصلی مطرح است، اجرای طرح هادی روستا که برنامه پنج ساله هم جزء آن است، برنامه اجتماعی و اقتصادی و برنامه خدمات عمومی. هر برنامه نیز چند طرح دارد که جمعاً ده طرح است از جمله وظایف دهیارها، پیشنهاد پروژه‌های عمرانی در قالب طرح‌های فوق به شورای اسلامی روستا و پس از تأیید شورا و بخشداری و امضای فرمانداری ارائه مکتوب طرح به معاونت عمرانی استانداری و اخذ اعتبارات لازم از سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور و اجرای پروژه با نظارت فنی بخشداری، فرمانداری و معاونت عمرانی استانداری است (رضوانی، ۱۳۹۰، ۲۴۴). از آنجایی که توسعه روستایی یک مفهوم پیچیده و چند بعدی است، شرایط و جریانات روستایی را نمی‌توان به وسیله یک معیار تنها توصیف کرد. برای پوشش دادن به مفاهیم توسعه روستایی، احتیاج به یک مجموعه کلی از شاخص‌ها است. هدف از تنظیم شاخص‌های روستایی را می‌توان شناخت بهتر و دقیق‌تر وضعیت روستاها در یک مقطع زمانی و همچنین تصویر تغییراتی که در طی دوره مشخصی در شرایط و وضعیت فوق صورت گرفته عنوان کرد (ازکیا، غفاری، ۱۳۹۰). در یک تقسیم‌بندی کلی شاخص‌های توسعه روستایی را می‌توان در ۴ بعد اجتماعی، اقتصادی، کالبدی - محیطی عنوان کرد که در واقع امروزه نشانگر میزان تأثیرگذاری نهادهای مردمی و از جمله دهیاری می‌باشد که در این تحقیق به همه ابعاد پرداخته شده است.

روش پژوهش

پژوهش حاضر، از نوع تحقیق کاربردی است. روش تحقیق این پژوهش توصیفی - تحلیلی می‌باشد، در گام نخست از مطالعات کتابخانه‌ای - اسنادی استفاده شده است، سپس در ادامه کار جهت دستیابی به اهداف تحقیق مطالعه میدانی صورت گرفته است ابزار اصلی پژوهش پرسشنامه بوده که روایی گویه‌های آن توسط محقق و نظرات اساتید ساخته شده است. به منظور پایایی ابزار مورد تحقیق یک مطالعه مقدماتی با ۳۰ پرسشنامه انجام شد سپس بر مبنای نتایج تغییرات لازم در پرسشنامه لازم صورت گرفت نتایج به دست آمده از پیش‌آزمون حاکی از اعتماد و پایایی قابل قبول ابزار مورد مطالعه می‌باشد که بر اساس آلفای کرونباخ پایایی پرسشنامه ۰/۸۶ درصد محاسبه شده است. با توجه به بررسی مقدماتی بعمل آمده، تعداد کل خانوارهای ساکن در ۱۰ روستای مورد مطالعه دهستان خرابود بر اساس موقعیت جغرافیائی، ۳۲۰۷ خانوار است که ابتدا بوسیله روش نمونه‌گیری کوکران حجم نمونه‌ای برابر ۳۴۳ نفر برآورد گردید. پس از نمونه‌گیری و مشخص شدن افراد نمونه، بین آنها توزیع و توسط آنها تکمیل شده است، جهت پردازش داده‌ها از آزمون T و آزمون فریدمن جهت رتبه بندی ابعاد توسعه روستایی در نرم‌افزار SPSS استفاده شده است.

قلمرو جغرافیایی پژوهش

دهستان خرارود به مرکزیت محمودآباد در ۱۶ کیلومتری شهر قیدار مرکز شهرستان خداپنده در استان زنجان واقع شده است. براساس سرشماری مرکز آمار ایران در سال ۱۳۹۵ جمعیت آن برابر ۱۷۷۵۲ نفر (۵۰۹۷ خانوار) بوده است، این دهستان که شامل ۲۹ روستا و آبادی دارای سکنه که ۱۰ روستای آن به بر حسب موقعیت جغرافیایی به صورت تصادفی انتخاب شده اند. جمعیت این ۱۰ روستا ۱۱۲۰۰ نفر و ۳۲۰۷ خانوار است. که به بررسی و ارزیابی عملکرد دهیاری‌ها در توسعه روستایی در این روستاها پرداخته شده است (جدول ۲).

شکل ۱. نقشه موقعیت جغرافیایی دهستان خرارود از توابع شهرستان خداپنده

جدول ۲. تعداد جمعیت، خانوارها و سال تأسیس دهیاری و نسبت حجم نمونه هر روستا

ردیف	روستا	سال تأسیس دهیاری	تعداد جمعیت		سهم هر روستا از پرسشنامه
			تعداد خانوار	تعداد جمعیت	
			۱۳۹۹	۱۳۹۹	
۱	آبی سفلی	۱۳۸۲	۵۱۵	۱۸۷۵	۵۵
۲	اینچه خداپنده لو	۱۳۸۲	۴۷۱	۱۶۴۲	۵۰
۳	محمودآباد	۱۳۸۲	۷۸۲	۲۸۰۲	۸۴
۴	زرین گل	۱۳۸۲	۳۸۱	۱۳۰۷	۴۱
۵	کوچ تپه	۱۳۸۳	۲۹۱	۹۹۴	۳۱
۶	علی آباد	۱۳۸۴	۱۵۶	۵۵۵	۱۷
۷	گنگ	۱۳۸۴	۱۱۷	۴۰۷	۱۲
۸	کهل آباد	۱۳۸۷	۱۴۲	۳۲۰	۱۵
۹	آقبلاغ علیا	۱۳۹۰	۱۱۱	۳۸۲	۱۲
۱۰	آهارمشکین	۱۳۸۳	۲۴۱	۹۱۶	۲۶
	جمع		۳۲۰۷	۱۱۲۰۰	۳۴۳

یافته‌ها و بحث

- یافته‌های توصیفی

سن: از مجموع ۳۴۳ خانوار بررسی شده، ۱۴۴ خانوار (۴۲/۰) در گروه سنی ۲۰-۳۰ سال قرار دارند که بیشترین فراوانی است و ۴۷ خانوار (۱۳/۷) نیز در گروه سنی ۵۱-۶۰ سال قرار دارند که کمترین فراوانی را شامل می‌شود. در واقع ۷۲ درصد از افراد پاسخگو زیر ۴۰ سال سن داشته‌اند. همچنین براساس نتایج به دست آمده مربوط به گروه دهیارها و شوراهای نیز ۱۷ نفر (۳۳/۳) در گروه سنی ۳۱-۴۰ سال قرار دارند که بیشترین فراوانی را شامل می‌شود و ۱۰ نفر (۱۹/۶) هم در گروه سنی ۵۱-۶۰ سال قرار دارند که کمترین فراوانی را شامل می‌شود (جدول ۳).

جدول ۳. آمار توصیفی پاسخگویان بر حسب سن

سن	خانوارها		دهیارها و شوراهای	
	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی
۲۰-۳۰ سال	۴۲/۰	۱۴۴	۴	۷/۸
۳۱-۴۰ سال	۳۰/۳	۱۰۴	۱۷	۳۳/۳
۴۱-۵۰ سال	۱۴/۰	۴۸	۱۵	۲۹/۴
۵۱-۶۰ سال	۱۳/۷	۴۷	۱۰	۱۹/۶
مجموع	۱۰۰/۰	۳۴۳	۴۶	۱۰۰/۰

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۰

جنس: با توجه به اطلاعات جدول شماره ۴ توزیع فراوانی و درصد مربوط به متغیر جنسیت نشان داده شد که در گروه خانوارها ۲۸/۳ درصد از پاسخگویان را زنان و ۷۱/۷ درصد هم مردان تشکیل می‌دهند. در گروه دهیارها نیز ۸۶/۳ درصد از آنان مردان و ۳/۹ درصد را زنان شامل می‌شوند.

جدول ۴. آمار توصیفی پاسخگویان بر حسب جنسیت

جنسیت	خانوارها		دهیارها و شوراهای	
	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی
زنان	۲۸/۳	۹۷	۲	۳/۹
مردان	۷۱/۷	۲۴۶	۴۴	۸۶/۳
کل	۱۰۰/۰	۳۴۳	۳۰	۱۰۰/۰

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۰

ارزیابی دهیاران در مورد میزان توسعه اجتماعی، اقتصادی و کالبدی - محیطی روستاها از دیدگاه دهیاران و خانوارها
 برای سنجش عملکرد دهیارها در توسعه اجتماعی، اقتصادی و کالبدی-محیطی از ۴۲ گویه استفاده شده که عملکرد دهیاران را در مقایسه قبل و بعد از تشکیل دهیارها در بر می‌گیرد. بنا بر جدول (۵) مشاهده می‌شود که در بُعد اجتماعی کمترین تغییر وضعیت مربوط به تلاش برای مشارکت روستاییان در امور سیاسی و اجتماعی کشور مانند انتخابات با میزان ۱/۴۱ می‌باشد. اما بیشترین تغییر مربوط به گویه تلاش برای دسترسی مردم روستا به خدمات ارتباطی مانند پست و تلفن به میزان ۲/۵۷ است. همچنین در بعد اقتصادی کمترین میزان تغییر با ۱/۳۶ مربوط به گویه مساعدت در تأمین مواد سوختی و بیشترین تغییر وضعیت مربوط به گویه تلاش در جهت افزایش مهارت جوانان و همکاری با سازمان فنی و حرفه‌ای با میزان ۲/۲۲ می‌باشد و در آخر اینکه در بعد محیطی - کالبدی کمترین تغییر وضعیت مربوط به گویه تسطیح انهار عمومی و مجاری آب‌ها و فاضلاب و لایروبی قنوات با میزان ۱/۲۲ و بیشترین تغییر وضعیت مربوط به گویه نظارت بر ساخت و ساز مسکن در سطح

روستا به میزان ۳/۶۳ می‌باشد. نتایج نشان می‌دهد که دیدگاه دهیارها نسبت به عملکرد دهیاری در ابعاد توسعه روستایی مثبت بوده است. در مجموع با بررسی گویه‌ها می‌توان گفت که بعد از تشکیل دهیاری از نظر تمامی ابعاد روستاهای مورد بررسی پیشرفت داشته است.

جدول ۵. ارزیابی دهیاران در مورد میزان توسعه اجتماعی، اقتصادی و کالبدی - محیطی روستاها از دیدگاه دهیاران و خانوارها

میزان تغییر وضعیت	میانگین بعد از تشکیل دهیاری‌ها	میانگین قبل از تشکیل دهیاری‌ها	گویه‌ها	ابعاد
+۱/۴۲	۳/۵۰	۲/۴۸	حفظ سلامتی و بهداشت محیط در روستا	اجتماعی
+۱/۴۸	۳/۶۱	۲/۴۳	تسهیل فرایند همکاری با بنیاد مسکن	
+۱/۹۷	۳/۳۹	۱/۷۲	تسهیل فرایند همکاری با بخشرداری	
+۱/۴۶	۳/۵۴	۲/۴۱	تشویق و ترغیب روستاییان به مشارکت عمومی	
+۱/۹۵	۳/۱۵	۱/۶۱	امدادسانی در مواقع بحرانی	
+۲/۰۵	۳/۳۹	۱/۶۵	نحوه همکاری با شورا	
+۱/۹۷	۳/۰۴	۱/۵۴	معرفی خانواده های بی بضاعت به کمیته امداد	
+۱/۴۱	۳/۶۷	۲/۵۹	تلاش برای مشارکت روستاییان در امور سیاسی و اجتماعی کشور مانند انتخابات	
+۱/۹۴	۳/۶۷	۱/۸۹	تلاش برای ارتقاء سواد روستاییان	
+۲/۵۷	۳/۵۹	۱/۵۹	تلاش برای دسترسی مردم روستا به خدمات ارتباطی مانند پست و تلفن	
+۲/۲۹	۳/۳۵	۱/۴۶	تشکیل جلسه با روستاییان جهت حل مسائل روستا	
+۲/۴۲	۳/۲۸	۱/۳۵	اطلاع رسانی و ارائه گزارش به مردم روستا	
+۱/۸۶	۳/۰۰	۱/۶۱	توسعه و ایجاد اماکن ورزشی در روستا	
+۱/۷۰	۳/۳۵	۱/۹۶	تکمیل و بازسازی اماکن مذهبی و مقبره ها در روستا	
+۲/۰۹	۳/۶۱	۱/۷۲	انتقال خواسته های مردم به مسئولین	
+۱/۶۱	۳/۶۵	۲/۲۶	روشهای درآمدزایی (تامین درآمد) برای روستا	اقتصادی
+۱/۴۷	۳/۶۳	۲/۴۶	مشارکت در زمینه بهبود وضعیت کشاورزی (تامین کود، بذر و ..)	
+۲/۰۹	۳/۴۱	۲/۰۴	ایجاد زمینه برای توسعه اشتغال و گسترش فعالیت های تولیدی	
+۲/۰۹	۳/۴۱	۱/۶۳	همکاری با کشاورزان جهت بازاریابی محصولات کشاورزی	
+۱/۵۵	۳/۷۴	۲/۴۱	همکاری با مروج در جهت تسهیل دسترسی مردم روستا به آرد و نان مرغوب	
+۱/۳۶	۳/۶۳	۲/۶۵	مساعدت در تأمین مواد سوختی	
+۲/۲۲	۳/۳۳	۱/۵۰	تلاش در جهت افزایش مهارت جوانان و همکاری با سازمان فنی و حرفه ای	
+۱/۸۴	۳/۷۶	۲/۰۴	توانایی جذب اعتبارات برای روستا	
+۱/۹۲	۳/۵۷	۱/۸۵	کمک به شورا و دهیار در جهت شناسایی مشکلات اقتصادی روستا	
+۱/۹۱	۳/۴۱	۱/۷۸	شناسایی زمینه های سرمایه گذاری در روستا	
+۱/۹۴	۳/۰۰	۱/۵۴	معرفی کارآفرینان به مراکز مرتبط	
+۱/۵۵	۳/۷۲	۲/۳۹	بهبود و تسهیل وضعیت عبور و مرور در روستا	
+۲/۳۶	۳/۹۱	۱/۶۵	پیگیری تهیه و اجرای طرح هادی روستا	
+۱/۹۸	۳/۹۶	۲/۰۰	رعایت ضوابط ساخت و ساز و صدور پروانه ساخت روستا	
+۱/۳۱	۳/۹۳	۳/۰۰	دسترسی به آب سالم و آشامیدنی	کالبدی - محیطی
+۲/۲۶	۳/۸۵	۱/۷۰	ساماندهی گورستان	
+۳/۰۷	۴/۰۰	۱/۳۰	جمع آوری و نصب سطل زباله در سطح روستا	
+۱/۶۱	۴/۰۰	۲/۴۸	توزیع مناسب مصالح ساختمانی	
+۲/۳۴	۳/۹۱	۱/۶۷	پاکیزگی محیط و منظر روستا	
+۳/۶۳	۳/۹۶	۱/۰۹	نظارت بر ساخت و ساز مسکن در سطح روستا	

نظارت بر ساخت و ساز و تعریض معابر	۱/۷۰	۳/۸۰	+۲/۲۳
ایجاد اماکن و فضاهای ورزشی، فرهنگی و گردشگری	۱/۵۷	۳/۵۷	+۲/۲۷
اقدامات جهت جلوگیری از شیوع بیماری‌های دامی در روستا	۲/۰۴	۳/۵۰	+۱/۷۱
تسطیح انهار عمومی و مجاری آبها و فاضلاب و لایروبی قنوات	۲/۸۵	۳/۵۰	+۱/۲۲
جمع آوری و هدایت آبهای سطحی	۱/۹۸	۳/۴۶	+۱/۷۴
اقدامات برای حفظ روستا در برابر خطرات طبیعی (سیل و...)	۱/۹۸	۳/۳۷	+۱/۷۰
کیفیت دسترسی به حمل و نقل عمومی روستا	۲/۲۸	۳/۶۳	+۱/۵۹

منبع: یافته‌های تحقیق: ۱۴۰۰

ارزیابی دهیاران در مورد میزان توسعه اجتماعی، اقتصادی و کالبدی - محیطی روستاها از دیدگاه خانوارها

برای سنجش عملکرد دهیاری‌های در زمینه اجتماعی، اقتصادی و کالبدی - محیطی از نظر سرپرست خانوارها ۴۲ گویه مطرح شده است و با میانگین تغییرات گویه‌ها در مقایسه شرایط قبل و بعد از تشکیل دهیاری، عملکرد دهیاری مورد سنجش قرار گرفته است. بنا بر بررسی‌های انجام شده، در روستاهای مورد مطالعه، در یک گویه از مجموع گویه‌های اجتماعی در دو بازه زمانی قبل و بعد از تشکیل دهیاری‌ها تغییرات زیادی صورت گرفته و کمترین میزان تغییر وضعیت مربوط به گویه امداد رسانی در مواقع بحرانی (۱/۰۶)، و بیشترین میزان تغییر مربوط به گویه انتقال خواسته‌های مردم به مسئولین با (۲/۰۰) است، در بعد اقتصادی کمترین تغییر میزان (۱/۴۸) به گویه روش‌های درآمدزایی (تامین درآمد) برای روستا، و بیشترین تغییر وضعیت به میزان (۲/۲۵) مربوط به گویه معرفی کارآفرینان به مراکز مرتبط می‌باشد. و در آخر اینکه در بعد کالبدی - محیطی نظارت بر ساخت و ساز مسکن در سطح روستا با (۳/۴) با بیشترین تغییر وضعیت و کمترین میزان مربوط به گویه تسطیح انهار عمومی و مجاری آب‌ها و فاضلاب و لایروبی قنوات (۱/۲۷) است. نتایج نشان می‌دهد که دیدگاه مردم نسبت به عملکرد دهیاری در زمینه ابعاد توسعه روستایی مثبت بوده است. با بررسی گویه‌های جدول ۶ می‌توان گفت که ابعاد تشکیل دهیاری‌ها از نظر اجتماعی، اقتصادی و کالبدی - محیطی روستاهای مورد بررسی پیشرفت قابل توجهی داشته است.

جدول ۶. ارزیابی دهیاران در مورد میزان توسعه اجتماعی، اقتصادی و کالبدی - محیطی روستاها از دیدگاه خانوارها

ابعاد	گویه‌ها	میانگین قبل از تشکیل دهیاری - ها	میانگین بعد از تشکیل دهیاری‌ها	میزان تغییر وضعیت
کالبدی و محیطی	حفظ سلامتی و بهداشت محیط در روستا	۲/۴۴	۳/۵۵	+۱/۵۴
	تسهیل فرایند همکاری با بنیاد مسکن	۲/۶۴	۳/۵۹	+۱/۳۵
	تسهیل فرایند همکاری با بخشدار	۲/۱۳	۳/۴۵	+۱/۶۱
	تشویق و ترغیب روستاییان به مشارکت عمومی	۳/۱۱	۳/۶۸	+۱/۱۸
	امداد رسانی در مواقع بحرانی	۲/۳۲	۳/۵۲	+۱/۰۶
	نحوه همکاری با شورا	۲/۰۲	۳/۴۹	+۱/۷۲
	معرفی خانواده‌های بی بضاعت به کمیته امداد	۱/۸۳	۳/۵۷	+۱/۹۵
	تلاش برای مشارکت روستاییان در امور سیاسی و اجتماعی کشور مانند انتخابات	۳/۱۰	۳/۷۱	+۱/۱۹
	تلاش برای ارتقاء سواد روستاییان	۱/۹۷	۳/۵۲	+۱/۷۸
	تلاش برای دسترسی مردم روستا به خدمات ارتباطی مانند پست و تلفن	۱/۹۷	۳/۴۹	+۱/۷۷
	تشکیل جلسه با روستاییان جهت حل مسائل روستا	۱/۸۷	۳/۴۸	+۱/۸۶
	اطلاع رسانی و ارائه گزارش به مردم روستا	۱/۸۵	۳/۴۶	+۱/۸۷
	توسعه و ایجاد اماکن ورزشی در روستا	۱/۹۱	۳/۳۰	+۱/۷۲

+۱/۴۹	۳/۵۲	۲/۳۶	تکمیل و بازسازی اماکن مذهبی و مقبره ها در روستا	اقتصادی
+۲/۰۰	۳/۶۱	۱/۸۰	انتقال خواسته های مردم به مسئولین	
+۱/۴۸	۲/۹۷	۲/۰۰	روشهای درآمدزایی (تامین درآمد) برای روستا	
+۱/۳۲	۳/۴۹	۲/۶۴	مشارکت در زمینه بهبود وضعیت کشاورزی (تامین کود، بذر و..)	
+۱/۷۱	۳/۲۶	۱/۹۰	ایجاد زمینه برای توسعه اشتغال و گسترش فعالیت های تولیدی	
+۱/۷۵	۳/۰۵	۱/۷۴	همکاری با کشاورزان جهت بازاریابی محصولات کشاورزی	
+۱/۷۰	۳/۵۹	۲/۱۰	همکاری با مرجع در جهت تسهیل دسترسی مردم روستا به آرد و نان مرغوب	
+۱/۷۳	۳/۳۱	۱/۹۱	مساعدت در تأمین مواد سوختی	
+۲/۱۸	۳/۵۸	۱/۶۴	تلاش در جهت افزایش مهارت جوانان و همکاری با سازمان فنی و حرفه ای	
+۲/۰۶	۳/۸۰	۱/۸۴	توانایی جذب اعتبارات برای روستا	
+۱/۴۵	۳/۲۵	۲/۲۳	کمک به شورا و دهیار در جهت شناسایی مشکلات اقتصادی روستا	
+۱/۴۹	۲/۹۰	۱/۹۴	شناسایی زمینه های سرمایه گذاری در روستا	
+۲/۲۵	۳/۵۱	۱/۵۶	معرفی کارآفرینان به مراکز مرتبط	
+۱/۸۹	۳/۵۴	۱/۸۷	بهبود و تسهیل وضعیت عبور و مرور در روستا	
+۲/۳۷	۳/۸۹	۱/۶۱	پیگیری تهیه و اجرای طرح هادی روستا	
+۲/۰۱	۳/۵۷	۱/۷۷	رعایت ضوابط ساخت و ساز و صدور پروانه ساخت روستا	
+۱/۵۰	۳/۷۰	۲/۴۶	دسترسی به آب سالم و آشامیدنی	
+۳/۱۵	۳/۶۹	۱/۱۷	ساماندهی گورستان	
+۱/۸۱	۳/۵۸	۱/۹۷	جمع آوری و نصب سطل زباله در سطح روستا	
+۱/۸۸	۳/۶۵	۱/۹۴	توزیع مناسب مصالح ساختمانی	
+۱/۷۹	۳/۵۱	۱/۹۶	پاکیزگی محیط و منظر روستا	
+۳/۴	۳/۹۱	۱/۱۵	نظارت بر ساخت و ساز مسکن در سطح روستا	
+۲/۴۵	۳/۶۳	۱/۴۸	نظارت بر ساخت و ساز و تعریض معابر	
+۲/۰۱	۳/۰۲	۱/۵۰	ایجاد اماکن و فضاهای ورزشی، فرهنگی و گردشگری	
+۱/۳۰	۳/۲۳	۲/۴۸	اقدامات جهت جلوگیری از شیوع بیماریهای دامی در روستا	
+۱/۳۷	۳/۳۰	۲/۵۹	تسطیح انهار عمومی و مجاری آبها و فاضلاب و لایروبی قنوات	
+۱/۶۱	۳/۲۸	۲/۰۳	جمع آوری و هدایت آبهای سطحی	
+۱/۶۲	۳/۰۰	۱/۸۵	اقدامات برای حفظ روستا در برابر خطرات طبیعی (سیل و...)	
+۱/۹۲	۳/۷۱	۱/۹۳	کیفیت دسترسی به حمل و نقل عمومی روستا	

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۰

- یافته‌های تحلیلی

پس از این یافته‌ها، عملکرد دهیاری‌ها به عنوان مدیران اجرایی زمینه ارتقاء ابعاد توسعه روستایی در روستاهای مورد مطالعه دهستان خرارود مطرح و با استفاده از آزمون t معناداری عملکرد دهیاران از نظر دهیاران و خانوارها در توسعه اجتماعی، اقتصادی و کالبدی - محیطی مورد ارزیابی قرار گرفته است (جدول ۷-۸).

جدول ۷. نتایج آزمون t نمونه‌های وابسته مربوط به ابعاد توسعه روستایی از دیدگاه دهیاران و خانوارها

ابعاد	شاخص‌ها	میانگین	انحراف معیار	مقدار t	سطح معنی داری
اجتماعی	قبل از تأسیس دهیاری‌ها	۲۸/۰۰	۶/۲۸۵	-۲۹/۷۴	۰/۰۰۰
	بعد از تأسیس دهیاری‌ها	۵۱/۱۵	۳/۲۱۰		
اقتصادی	قبل از تأسیس دهیاری‌ها	۲۲/۱۷	۳/۶۵۹	-۲۷/۹۷۶	۰/۰۰۰
	بعد از تأسیس دهیاری‌ها	۳۸/۵۴	۲/۶۸۰		
محیطی - کالبدی	قبل از تأسیس دهیاری‌ها	۳۱/۶۷	۴/۱۷۹	-۵۱/۰۲۲	۰/۰۰۰
	بعد از تأسیس دهیاری‌ها	۶۰/۰۶	۲/۶۹۴		

منبع: یافته‌های تحقیق: ۱۴۰۰

جدول ۸. نتایج آزمون t نمونه‌های وابسته مربوط به ابعاد توسعه روستایی از دیدگاه خانوارها

ابعاد	شاخص‌ها	میانگین	انحراف معیار	مقدار t	سطح معنی داری
اجتماعی	قبل از تأسیس دهیاری‌ها	۳۳/۳۲	۴/۴۸۲	-۷۳/۱۲	۰/۰۰۰
	بعد از تأسیس دهیاری‌ها	۵۲/۹۲	۲/۵۰۷		
اقتصادی	قبل از تأسیس دهیاری‌ها	۲۱/۵۱	۲/۳۶۱	-۹۲/۲۰۶	۰/۰۰۰
	بعد از تأسیس دهیاری‌ها	۳۶/۷۰	۱/۹۹		
کالبدی - محیطی	قبل از تأسیس دهیاری‌ها	۲۹/۷۴	۲/۲۰۷	۱۶/۴۱	۰/۰۰۰
	بعد از تأسیس دهیاری‌ها	۵۶/۲۱	۲/۰۷۶		

منبع: یافته‌های تحقیق: ۱۴۰۰

بنابراین براساس نتایج به دست آمده، عملکرد دهیارها بعد از تشکیل دهیاری‌ها در مقایسه با قبل از آن تا حدودی قابل توجهی پیشرفت داشته است. همچنین نتایج حاصل از جدول (۷ و ۸) که به بررسی عملکرد دهیارها در قبل و بعد از تشکیل دهیارها از دیدگاه دهیاران و خانوارها نشان داده شده است که سطح معناداری به دست آمده است که بنابراین تفاوت معناداری بین قبل و بعد از تشکیل دهیارها مشاهده می‌شود. بدین صورت که میانگین محاسبه شده در بعد از تشکیل دهیاری‌ها در مقایسه با قبل از آن پیشرفت قابل توجهی داشته است. همانگونه که جدول ۹ نشان می‌دهد، بر اساس آزمون فریدمن بین میانگین مولفه‌های اجتماعی، اقتصادی و طبیعی روستاهای مورد مطالعه در سطح آلفا ۰/۰۵ رابطه معناداری وجود دارد. در این بین بیشترین میانگین رتبه‌ای به مولفه کالبدی - محیطی اختصاص یافته است.

جدول ۹. معناداری تفاوت میانگین رتبه‌ای در هر یک از مولفه‌ها

مولفه	تعداد نمونه	میانگین	میانگین رتبه‌ای فریدمن
کالبدی - محیطی	۳۴۳	۳۰/۱۶۶	۴/۰۴
اجتماعی	۳۴۳	۲۵/۶۶۶	۳/۵۷
اقتصادی	۳۴۳	۱۶/۵۰۰	۳/۰۳
کای دو		۵۵/۸۸۱	
درجه آزادی		۲	
سطح معناداری		۰/۰۰۰	

منبع: یافته‌های تحقیق: ۱۴۰۰

نتیجه گیری

در این پژوهش هدف بررسی و ارزیابی عملکرد دهیاری‌ها در روند مدیریت روستایی دهستان خرابود می‌باشد و سعی بر این بوده است که نقش دهیاری‌ها را به عنوان مدیران روستایی در سطح خرد مورد مطالعه قرار گیرد. که با تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده از پرسشنامه‌های دهیاران، شوراها و خانوارها بوسیله آزمون T مورد بررسی قرار گرفت. تجزیه و تحلیل آماری داده‌ها نشان داد که ایجاد دهیاری‌ها تسهیلات و امکانات زیادی را برای روستائیان فراهم آورده است. نتایج مبین آن است که بین عملکرد دهیاری‌ها و توسعه روستایی در همه ابعاد اجتماعی، اقتصادی و کالبدی - محیطی روستاهای مورد مطالعه دهستان خرابود رابطه معناداری وجود دارد و این ارتباط مستقیم و مثبت می‌باشد، از سوی دیگر بین نوع شاخص‌های موثر در ارزیابی عملکرد دهیاری‌ها و پیشبرد روند توسعه روستاها تفاوت قابل ملاحظه‌ای وجود دارد. در پرسشنامه مخصوص خانوارهای روستایی که عملکرد دهیاری‌ها از دیدگاه سرپرستان خانوارهای روستاهای مورد مطالعه قرار گرفته، جهت سنجش دیدگاه روستائیان از عملکرد دهیاری‌ها از لحاظ شاخص‌ها در روستاهای مورد مطالعه سوالات در قالب ۵ گزینه از خیلی کم تا خیلی زیاد طراحی و پس از تجزیه و تحلیل اطلاعات مشخص گردید که قبل از تشکیل دهیاری‌ها وضعیت روستاها در حد پایینی ارزیابی شده بود و اکثریت پاسخگویان از عملکرد دهیاری‌ها رضایت کمی داشتند و بعد از تشکیل دهیاری‌ها نیز یافته‌ها نشان داد که تغییرات زیادی صورت گرفته و وضعیت روستا در نظر کیفیت دسترسی به خدمات فرهنگی - مذهبی، آموزشی، بهداشتی - درمانی، خدماتی - رفاهی، اداری - انتظامی، تجاری، خدمات عمومی، حمل و نقل و آثار باستانی، توسعه معابر، و همچنین از نظر ساخت و سازها و ... حد مطلوبی توسعه یافته است. نتایج پرسشنامه مخصوص دهیاران حاکی از آن است که از دیدگاه دهیاران تغییرات چشمگیری در بهبود وضعیت در همه ابعاد مرتبط با توسعه روستا بعد از تشکیل دهیاری‌ها به وجود آمده است. خلاصه اینکه نقش دهیاری‌ها در ارتباط با توسعه روستایی تا حدود زیادی رضایت‌بخش بوده است. البته در همه ابعاد ضعف‌هایی در عملکرد دهیاری‌ها مشهود است که از دلایل آن عدم همکاری مردم با دهیاری و کمبود بودجه و اعتبار است. در مجموع نتایج به دست آمده با نتایج عنابستانی (۱۴۰۰)، ریاحی و گرمی‌نسب (۱۳۹۲)، فال سلیمان و همکاران (۱۳۹۰)، کربلانی‌حسینی (۱۳۹۰) و ... همخوانی دارد و می‌تواند در روستاهای دیگر مصداق داشته باشد. بنابراین مباحث پیشنهاداتی به شرح زیر مطرح است.

- دهیاری‌ها باید در ارائه و توزیع خدمات به محلات و بخش‌های مختلف روستا فرهنگ عدالت توزیعی را رعایت کند؛
- تا حد ممکن باید مدیریت روستا در دهیاری متمرکز شود. همه باید نهاد را به عنوان عنصر تسهیل‌کننده روابط بین مردم و دولت بپذیرند. در نهایت، دهیاری متولی روستا است و باید همه امور روستا با هماهنگی این نهاد انجام بپذیرد، و سایر سازمان‌های دولتی مربوط به روستا نیز نسبت به این مدیریت واحد کمال همکاری و هماهنگی را داشته باشند؛
- تشویق و مساعدت با برنامه دهیاران جهت گرایش دهیاری‌ها به فعالیت اقتصادی پایدار و ایجاد درآمد مستمر و دائمی در روستا به عنوان بخشی از مفعالیتهای مدیریتی دهیاران با توجه به ضعف‌های اقتصادی روستاهای منطقه؛
- دهیاری‌ها با ایجاد طرح‌های درآمدزا، وصول بهای خدمات و مواردی از این قبیل زمینه‌های خودکفایی و خوداتکایی دهیاری را فراهم آورده و در انتظار کمک‌های دولتی نبوده تا ضمن کسب درآمد برای روستا، به اهداف اولیه تأسیس دهیاری‌ها که همان مدیریت محلی خودکفا بوده نزدیک شوند؛
- در جهت اعتمادسازی و مشارکت مردم پیشنهاد می‌گردد دهیاران نسبت به برگزاری جلسات با روستائیان، ارائه گزارش و اطلاع‌رسانی به روستائیان در مورد اقدامات انجام شده بپردازند و به مشکلات موجود توجه ویژه داشته باشند؛
- ارائه آموزش‌های لازم به روستائیان در مواجهه با مسایل و مشکلات اقتصادی و نحوه، شیوه کمک به شورا در جهت شناسایی و ترفیع آنها؛
- در جهت همکاری با کشاورزان جهت بازاریابی محصولات کشاورزی پیشنهاد می‌شود دهیاران نسبت به، وجود آوردن تشکیلات حمایت‌کننده اقدامات اساسی انجام دهند؛ و
- جهت توسعه و ایجاد اماکن ورزشی در روستاها پیشنهاد می‌شود که دهیاران به عنوان مدیران محلی با همکاری مسئولان و وزارت ورزش و جوانان بودجه خاص برای حل این موضوع تعریف نمایند.

منابع

- آسایش، حسین. (۱۳۸۶). برنامه روستایی در ایران. (چاپ پنجم). تهران: انتشارات پیام نور.
- آسایش، حسین. (۱۳۸۳). کارگاه برنامه‌ریزی روستائی. (چاپ پنجم). تهران: انتشارات پیام نور.
- ازکیا، مصطفی. (۱۳۸۴). مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی توسعه روستایی. (ویرایش دوم). تهران: انتشارات اطلاعات.
- ازکیا، مصطفی؛ غفاری، غلامرضا. (۱۳۹۱). توسعه روستایی با تأکید بر جامعه روستایی ایران. تهران: نشر نی.
- اشرفی، مهدی. (۱۳۸۸). نقش دهیاری‌ها در توسعه روستایی (مطالعه موردی: دهیاری‌های شهرستان ری)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشکده علوم انسانی دانشگاه آزاد واحد علوم و تحقیقات فناوری تهران.
- ایمانی‌جاجرمی، حسین و عبداللهی، مجید. (۱۳۸۸). بررسی تحولات مدیریت روستایی در ایران از مشروطیت تا زمان حاضر. فصلنامه راهبرد. ۱۸ (۵۲). ۲۲۱-۲۲۴.
- بهرام، ایمانی و خدابخشی، راضیه. (۱۳۹۷). ارزیابی عملکرد دهیاران از دیدگاه روستاییان (مورد مطالعه: روستاهای بخش مرکزی شهرستان ایزه). مطالعات جغرافیایی مناطق خشک، ۹ (۳۳)، ص ۶۸-۵۳.
- بای، مریم. (۱۳۹۱). نقش مدیریت روستایی در توسعه با تأکید بر نقش دهیاری‌ها؛ پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده جغرافیا، گروه جغرافیا. دانشگاه فردوسی مشهد. مشهد. ایران.
- تقدیسی، احمد؛ سوری، فرشاد، صیدی، سید اسکندر و کاظمی، زینب. (۱۳۹۰). بررسی و تحلیل میزان عملکرد دهیاران در مدیریت روستائی (مورد پژوهش: بخش کونانی شهرستان کوه‌دشت). مدیریت شهری. ۹ (۲۸)، ۱۷۴-۱۵۷.
- حداد بزرگی، فاطمه. (۱۳۸۹). نقش مدیریت‌های محلی (شورای اسلامی و دهیاری) در توسعه روستاهای شهرستان کاشان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهر ری. تهران. ایران.
- حسنلو، لیلاد عزیزپور، فرهاد و جلالیان، حمید. (۱۳۹۷). ارزیابی نقش مدیریت روستایی در پایداری روستاها مطالعه موردی دهستان دستجرده (شهرستان طارم)، جغرافیا و توسعه، ۱۶ (۵۲)، شماره پیاپی ۵۲، ۱۵۷-۱۷۴.
- دربان‌آستانه، علیرضا (۱۳۸۴). جایگاه مدیریت روستایی در برنامه چهارم. ماهنامه آموزشی. اطلاع‌رسانی و ترویجی دهیاری‌ها. ۳ (۱۵). ۱۴.
- رستمی، شاه‌بختی؛ مظفری، فاطمه، رحیمی‌مقدم، جواد و ذوالفقاری، امیرعلی. (۱۳۹۴). ارزیابی عملکرد دهیاری‌ها در توسعه روستایی (مطالعه موردی: دهیاری‌های شهرستان ایوان، استان ایلام). مسکن و محیط روستا. ۳۴ (۱۴۹)، ۱۰۳-۱۱۹.
- رضوانی، محمدرضا. (۱۳۸۳). مقدمه‌ای بر برنامه‌ریزی توسعه روستایی در ایران (چاپ اول). تهران: نشر قومس.
- رضوانی، محمدرضا. (۱۳۹۰). مقدمه‌ای بر برنامه‌ریزی توسعه روستایی در ایران (چاپ چهارم). تهران: نشر قومس.
- رضوی، سیدحسین. (۱۳۷۷). روستا، فقر و توسعه (مفاهیم، رهیافت‌ها و شاخص‌های تحول). تهران. وزارت جهاد سازندگی. مرکز تحقیقات و بررسی مسائل روستائی.
- ریاحی، وحید و کرمی‌نسب، صدیقه. (۱۳۹۲). ارزیابی عملکرد دهیاری‌ها در توسعه کالبدی - فضایی سکونتگاه‌های روستایی (مطالعه موردی: بخش کردبان شهرستان چهرم). نشریه برنامه‌ریزی منطقه‌ای. ۳ (۱۲). ۶۱-۷۰.
- سازمان دهیاری‌ها و شهرداری. (۱۳۹۵). ماهنامه دهیاری‌ها.
- شیخی، حجت؛ پریزادی، طاهر و ورمزیار، بیژن. (۱۳۹۲). بررسی و ارزیابی عملکرد دهیاران در روند مدیریت و توسعه روستایی (مطالعه موردی: شهرستان همدان). برنامه‌ریزی فضایی. ۳ (۳). ۱۷-۳۲.
- عنابستانی، علی‌اکبر و فعال جلالی، امین. (۱۴۰۰). تحلیل میزان اثرگذاری نظارت دهیاری‌ها بر ساخت و سازهای توسعه کالبدی (مطالعه موردی: روستاهای پیراشهری کلانشهر مشهد)، نشریه علمی برنامه‌ریزی توسعه کالبدی، ۱۶ (۱)، پیاپی ۲۱، ۸۴-۶۷.
- فال‌سلیمان، محمود؛ صادقی، حجت‌الله، مرادی، محمود و کاووسی، غلامرضا. (۱۳۹۰). بررسی و ارزیابی عملکرد دهیاران در روند مدیریت توسعه روستایی با تأکید بر ابعاد و شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی و محیطی - کالبدی (مطالعه موردی: بخش مرکزی شهرستان بیرجند). پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی. ۱ (۱). ۷۳-۹۵.
- فراهانی، حسین و رستم خانی، احمد. (۱۳۹۰). بررسی عملکرد دهیاری‌ها در توسعه روستایی (مطالعه موردی: دهستان کرسف شهرستان خدابنده). چکیده مقالات اولین همایش ملی جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی (صص ۲۰۶-۱۹۵). دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد. ایران.
- قاسمی‌بادی، حمیدرضا. (۱۳۸۸). تحلیل عملکرد دهیاری‌ها در توسعه روستایی (مطالعه موردی: روستاهای بخش امامزاده، شهرستان نطنز). پایان‌نامه دوره کارشناسی ارشد. دانشگاه تهران. تهران. ایران.
- قدیری‌معصوم، مجتبی و ریاحی، وحید. (۱۳۸۳). بررسی محورها و چالش‌های مدیریت روستایی در ایران. پژوهش‌های جغرافیایی. ۳۶ (۵۰). ۱۷۷-۱۹۸.

- قنبری، سیروس و نادریان فر، مهدی. (۱۳۹۷). ارزیابی عملکرد دهیاران در پایداری محیطی روستاها (مطالعه موردی: بخش مرکزی شهرستان نیمروز)، جغرافیا و پایداری محیط، ۲۷، ۳۱-۴۵.
- کربلایی حسنی، امیر. (۱۳۹۰). بررسی تأثیر عملکرد دهیاری‌ها در فعالیت‌های عمرانی و خدماتی روستاها (مطالعه موردی: دهیاری‌های شهرستان آشتیان). پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه آزاد واحد مرکزی تهران. تهران. ایران.
- کریمی‌نسب، صدیقه (۱۳۹۱). بررسی و ارزیابی عملکرد دهیاری‌ها در توسعه کالبدی - فضائی سکونتگاه‌های روستائی (مطالعه موردی: بخش کردیان شهرستان جهرم). پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه خوارزمی. تهران. ایران.
- لطیفی، سمیه. (۱۳۹۰). بررسی میزان رضایتمندی روستائیان از عملکرد دهیاری‌ها (مطالعه موردی: روستاهای بخش مرکزی همدان)، مجموعه مقالات اولین همایش ملی جغرافیا و برنامه‌ریزی توسعه روستایی فردوس مشهد، مشهد.
- مرکز آمار ایران. (۱۳۹۵). شناسنامه آبادی‌های کشور، سالنامه آماری استان زنجان. تهران: مرکز آمار ایران.
- مطیعی‌لنگرودی، حسن؛ بخشی، زهرا و بوزرجمهری، خدیجه. (۱۳۹۰). ارزشیابی عملکرد دهیاری‌ها از دیدگاه روستائیان دهستان بیهق شهرستان سبزوار. جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، ۱۶، ۳۵-۵۶.
- مطیعی‌لنگرودی، سیدحسن، حیدری، زهرا. (۱۳۹۱). متنوع‌سازی اقتصاد روستاهای ساحلی با تأکید بر گردشگری صیادی (مطالعه موردی: روستاهای ساحلی شهرستان تنکابن). فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستائی، ۱۱(۱)، ۱۹-۳۶.
- مقدم، تکتم سربرقی؛ بوزرجمهری، خدیجه و قاسمی، مریم. (۱۳۹۵). ارزیابی عملکرد دهیاران در فرآیند توسعه پایدار روستایی از دیدگاه روستائیان (مطالعه موردی: بخش طرقله شهرستان بینالود). مجله آمایش جغرافیایی فضا، ۱۹(۶)، ۱۳۶-۱۱۹.
- مهدوی، مسعود و نجفی‌کانی، اکبر (۱۳۸۰). دهیاری‌ها، تجربه‌ای دیگر در مدیریت روستاهای ایران (نمونه موردی: دهیاری‌های استان آذربایجان غربی). پژوهش‌های جغرافیایی، ۵۳، ۲۱-۳۹.
- نعمتی، مرتضی و سیدعلی بدری. (۱۳۸۶). ارزیابی نقش کارکردی نظام نوین مدیریت روستایی مقایسه تطبیقی دهیاری‌ها فعال در روستاهای کوچک و بزرگ (مطالعه موردی: استان گلستان). پژوهش‌های جغرافیایی، ۳۹(۵۹)، ۱۶۱-۱۷۶.
- نعمتی، مرتضی. (۱۳۸۴). شورا - دهیاری، راهبردی اصلاح طلبانه. ماهنامه دهیاری‌ها، ۳(۱۴)، ۱۴-۱۶.
- هاشمی، سیدسعید؛ مطیعی‌لنگرودی، سیدحسن، قدیری‌معصوم، مجتبی، رضوانی، محمدرضا و مقیمی، سید محمد (۱۳۹۰). تبیین نقش دهیاری‌ها و شوراهای اسلامی در توسعه کارآفرینی روستایی (مطالعه موردی: بهاباد استان یزد). پژوهش‌های روستایی، ۲(۱)، ۹۳-۱۱۴.

How to Cite:

Shahbazi, Hossein Reza and Salahi Esfahani, Gity. (2022). Performance evaluation of rural municipalities for rural management in the nomad territory (Case study: Khararud Rural District, Khodabandeh County). *Studies of Nomads Area Plannig*, 2(1), 83-98.

ارجاع به این مقاله:

شهبازی، حسین‌رضا و صلاحی اصفهانی، گیتی. (۱۴۰۱). ارزیابی عملکرد دهیاران بر روند مدیریت روستایی در قلمرو کوچ‌نشینان (مورد مطالعه: دهستان خرارود شهرستان خدابنده). *مطالعات برنامه‌ریزی قلمرو کوچ‌نشینان*، ۲(۱)، ۸۳-۹۸.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

Research Article

Performance evaluation of rural municipalities for rural management in the nomad territory (Case study: Khararud Rural District, Khodabandeh County)

Hossein Reza Shahbazi* - PhD student, Department of Geography and Rural Planning, Faculty of Planning and Environmental Sciences, Tabriz University, Tabriz, Iran.

Gity Salahi Esfahani- Assistant Professor, Department of Geography and Rural Planning, Faculty of Social Sciences, Payam-e-Noor University University, Tehran, Iran.

Receive Date: 29 April 2022
Accept Date: 02 August 2022

ABSTRACT

Introduction Today, a crucial part of development, especially rural development, is rural settlement planning, which is part of national and regional development. As urban management is a necessary part of cities, rural municipalities are the functional institute for rural areas. They represent villages in national and regional development frameworks.

Purpose of the research: The research aims to evaluate the performance of rural municipalities in the process of rural management. Also, the study investigated the role of rural municipalities as managerial organizations at the micro level.

Methodology This research is descriptive-analytical. First, a library research method and then a field study was used to achieve the research goals. The research tool was a questionnaire for two groups of rural mayors and the head of the household. The total number of households in the ten studied villages was 3207. The sample size was estimated to be 343 people by Cochran's formula. SPSS software was used to analyze the data.

Geographical area of research The study area was the territory of nomads of Khararud Rural District in Khodabandeh County.

Results and discussion The findings show that the formation of rural municipalities significantly improved all social, economic and physical environmental aspects of the development in the villages. According to Friedman's test, the highest performance of rural municipalities is related to the physical-environmental dimension and then the social and economic dimension.

Conclusion Many facilities have been provided for the villagers after the formation of rural municipalities, which is a factor in rural development.

KEYWORDS: Rural development, village management, Khararud Rural District, the performance of rural municipalities, nomad territory.